

Tatarkiewiczza po celý život zaujímal fenomenológia. Dôvody sú viaceré, ale nepochybne dominujúcim dôvodom bolo fenomenologická recepcia umenia. V tomto kontexte je preto pochopiteľný jeho záujem o dielo R. Ingardena, ktorý už v roku 1936 napísal prácu *O poznávaní literárneho diela*. Tatarkiewiczz hneď na ňu reagoval listom autorovi, ktorý možno považovať za *osobnú recenziu*. Głombik právom konštatuje, že Tatarkiewicz si vo svojich estetických štúdiách, podobne ako vo filozofii samej, cenil kvalitatívne bohatstvo odtienkov reálneho života, preto vo fenomenologických skúmaníach hľadá kritickú inšpiráciu pre *estetickú percepciu predmetu, elementy estetického zážitku* a pod. Ako je dobre známe, Tatarkiewiczzov záujem o estetiku sa najvýraznejšie pretavil do monumentálneho trojzväzkového diela *Dejiny estetiky* (1962 – 1967). A je viac ako chvályhodné, že naša kultúrna verejnosť sa s ním môže už roky oboznamovať aj v slovenskom preklade (*Dejiny estetiky I – III*. Prel. J. Marušiak a V. Turčány. Bratislava: Tatran 1991), a to na rozdiel od jeho *Dejín filozofie*, ktoré boli síce tiež preložené, ale doteraz sa nedočkali vydania.

Głombikova práca *Prítomnosť filozofa* je skvelou ukázkou rozvoja poľského filozofického myslenia v 20. storočí s hľadaním podielu jednej z jeho vrcholných osobností filozofického, estetického a vôbec kultúrneho podielu na tomto vývoji. Možno iba súhlasiť s Cz. Głombikom, ktorý to snáď najlepšie už vyjadril v samom názve svojej práce – *prítomnosť filozofa* –, že teoretický odkaz W. Tatarkiewiczza je stále až príliš prítomný v poľskej filozofii, čo je neklamným svedectvom hodnoty jeho diela, ktorého časť môžeme veľmi dobre poznať aj u nás, na Slovensku. Głombikovi sa podarilo veľmi precíznou historickofilozofickou prácou, založenou na bohatstve pramenných materiálov, pripraviť dielo, ktoré doteraz chýbalo v poľskej filozofickej spisbe a je v mnohom čitateľsky podnetné aj pre slovenského čitateľa.

Vladimír Leško

prof. PhDr. Vladimír Leško, CSc.
Katedra filozofie a dejín filozofie ÚFaSV UPJŠ
Popradská 38
041 54 Košice
SR
vladimir.lesko@upjs.sk

V JASKYNI ILÚZIÍ DNEŠNÉHO SVETA

JOZEF PAUER: *Do jaskyne*. Bratislava: Fox and Col 2006, 100 s.

Motto:

„A radosť emigrovala za hranice nášho života.
A s ňou i vážnosť, dôstojnosť a vznešenosť.“

(J. P.)

Dnešný socio-psychotechnický návrat do Platónovej jaskyne celkom zjavne nemá za cieľ odomknúť putá divákovi tieňohry lží o povahe skutočnosti a vyviesť ich von, na cestu vinúcu sa k svetu pravej skutočnosti, na cestu poznania jej nefalšovanej tváre a vlastného miesta v nej, vlastných možností konať v nej autenticky, pravdivo krásne a dobre. Tak znie prísny, ale presný opis stavu nášho súčasného života z pera J. Pauera, života, na ktorý sa zvyčajne pokúšame dívať

skôr cez farebné sklíčka prácne nazbierané na tento účel. Trochu sa spočiatku na neho aj hneváme, že nás znepokojuje a oberá o rôznofarebné zážitky zrodené v našej obrannej hre. On nám však zjavne nechce ublížiť, keď nás núti zaostriť rozmazaný zrak. Hoci sa tomu trochu bránime, napokon nám odľahne, lebo sme predsa filozofi, ktorí by si mali väčšmi vážiť pohľad bolestivý než pohľad skreslený. Dalo by sa ešte pokračovať v tomto obraznom vyjadrovaní, veď knižka *Do jaskyne* k tomu strháva svojim inšpiratívnym jazykom, avšak autor je v tom nepomerne lepší.

Pauer vychádza z presvedčenia, že ľudská dimenzia života spočíva v ľudskej identifikácii, vynárajúcej sa z otvorenosti človeka pre iného, z jeho pripravenosti na transcenciu. Z nej sa odvíja aj nádej na smerovanie k obnove dôstojného života. Človek (kultúra, civilizácia) potrebuje opäť objaviť a potvrdiť vo svojom konaní, vo svojej kultúre to, čo je autenticky ľudské a univerzálne v jeho duši. Lebo dnes už nestojíme len pred otázkou všeobecnej krízy existujúcich systémov spoločenského poriadku, ale aj pred metafyzickou otázkou voľby nového smerovania ľudstva. Ak máme mať nádej na úspešné riešenia problémov, voľba nových ciest a smerov sa nezaobíde bez zodpovednej formulácie otázok a zodpovedného hľadania odpovedí. V tomto jedinečnom a zvláštnom okamihu, keď človek už pochoval vládcov minulého sveta, no nezrodil ešte nových, zostal sám, v úzkostnom stave dezorientácie, sa musíme vypraviť na púť hľadania nevyslovených, no naliehavých otázok. Filozofiu s jej kritickým pohľadom na našu situáciu vo svete možno chápať v zmysle životnej praxe ako otvorenosť voči pravde, nie ako vlastníctvo a legitimizáciu jediného názoru povýšeného na pravdu, ktorá umlčí každú inú. V otázkach, ktoré na ňu doliehajú, pravda nie je ani tak záležitosťou poznania, ako skôr, a najmä, stavom otvorenosti. A Pauer napokon aj v samostatnej kapitole kladie medzi inými aj takúto otázku: „Potrebujeme vynájsť novú cnosť?“

V časoch krízy morálky vidí ako potrebné vyvinúť etiku technologickej spoločnosti, čo znamená odkrytie a rozvoj morálneho horizontu ľudstva. Práve morálne cnosti sú podľa neho večným sprievodcom človeka naozajstný životom, pretože práve tento život je to najdôležitejšie, on presahuje tieto cnosti. No ony zasa umožňujú jeho rast k lepšiemu, sú tou jeho štruktúrou, vďaka ktorej sa život stáva dobrým životom. V ňom sa človek neupisuje svojim potrebám, ale zachováva si schopnosť rozlišovať medzi dobrom a zlom, zmysel pre dokonalosť ako mieru svojich činov a metafyzickú túžbu ako platformu láskyplnej participácie na bytí spolu s inými. Len vnímavá reflexia konkrétnej situácie ľudskej existencie a stavu jej potrieb v ich komplexnosti môže motivovať tvorbu nových cností, resuscitáciu starých, večných hodnôt a starostlivosť o všetky cnosti.

V súčasnom svete plánovaného chaosu, „zrážky civilizácií“ sa rozpadávajú kolektívne predstavy modernej spoločnosti, fragmentarizujú sa kolektívne aj individuálne identity a vedomie globalizovaného človeka je atakované unifikáčnym pôsobením virtuálnych informácií, ktoré utlmujú myslenie i vôľu človeka, trivializujú a demoralizujú jeho konanie. Človek už nemá hľadať seba ani svoje miesto vo svete, v susedstve iných ľudí, nemá rozlišovať medzi dobrom a zlom, nemá hľadať pravdu o sebe a o svete, tvoriť hodnoty, ktoré môžu naznačovať smer jeho rozhodovania, jeho voľby dobrého konania. Avšak Pauerovo myslenie je hlboko humanistické: Podstatné určenie človeka ako bytosti otvorenej svetu a transcendentnu nedáva podľa neho zabudnúť na metafyzickú túžbu človeka, na hĺbku a umenie lásky. Táto pamäť lásky a pamätanie na lásku sú zdrojom nádeje, že vo víchroch súčasných mnohorakých metamorfóz svojej povahy človek nezmutuje do inhumánneho stavu. V zodpovednosti spolu s láskou k blížnemu v ich horizontálnych a vertikálnych dimenziách nachádza Pauer aj dnes tie najpodstatnejšie cnosti. V situácii nanucovania triviálnych schém myslenia, banalizácie negatívnych hodnôt, trivializácie slobody voľby a rozhodovania rámcami mediálnej virtuality je výzvou pre dnešného človeka,

aby sa vo vlastnom konaní už neuspokojoval darovanými, draho a viacnásobne zaplatenými obrázkami virtuálnej existencie, ale aby sa sám zmocnil pravdy o svete a o svojej situovanosti v ňom. Táto výzva konať sa podobá konaniu postáv antickej tragédie i kresťanskej, shakespearovskej či schillerovskej tragédie.

Hodnotné na Pauerovej knižke je nielen to, že pomenúva problémy, formuluje páľivé otázky a hľadá odpovede, ale aj to, že sa ako filozof nenecháva strhnúť známou „hrou“ na kvázi-vedecký prístup. Nepredstiera chladný odstup od problémov, ktoré rieši, nenecháva si vnútiť akýsi „neutrálny“ či „objektivistický“ postup, ktorý má byť opakom akejsi „zlej“ subjektivity, akoby nepatričnej v našom filozofickom uvažovaní. Oceňujem jeho odvahu „ísť na trh s vlastnou kožou“, nebaľiť svoje názory do papiera popísaného „predpísanými“ schémami (a vlastne kým?), vhodnými na filozofickú komunikáciu ochudobnenú o bohatosť, poetickosť či ostrosť jazyka, akým disponuje Pauer. Aj preto čítanie jeho knižky *Do jaskyne* nemusí byť len užitočné, ale môže byť doslova potešením.

Blanka Šulavíková

PhDr. Blanka Šulavíková, CSc.
Kabinet KVS BK SAV,
Dúbravská cesta 9
813 64 Bratislava 1
SR

NÁBOŽENSTVO V POSTMODERNEJ DOBE

RICHARD RORTY – GIANNI VATTIMO: *The Future of Religion (Budúcnosť náboženstva)*.
New York: Columbia University Press 2004, 91 s.

Publikácia *The Future of Religion* aktuálnym diskurzívnym a jednoduchým esejistickým spôsobom rozvíja tému „postreligiózne“ postmodernej situácie. Ambíciou autorov je poskytnúť odpoveď na tri otázky dneška. Po prvé: Ako je možné, že religiozita je stále aktuálna a zažíva „comeback“? Po druhé: Ako získať tolerantný postoj a neukameňovať tých, čo nemajú „sluch“ pre náboženstvo, a naopak? A po tretie: Aká je budúcnosť cirkvi, resp. katolíckej cirkvi?

Kniha pozostáva z úvodu, napísaného Santiagom Zabalom, dvoch esejí, ktorých autormi sú Richard Rorty a Gianni Vattimo, a záverečnej, dialógovej časti, moderovanej S. Zabalom. Snahou autorov je odpovedať na otázku týkajúcu sa budúcnosti kresťanstva, resp. katolicizmu a nevyhnutných zmien, ktoré musí uskutočniť v období postmodernity. Za rozhodujúci moment práce *The Future of Religion* sa dá považovať aj Rortyho posun z ateistickej pozície na antiklerikálnu. Prestal odmietat náboženstvo, začal akceptovať privátnu náboženskú skúsenosť, ako aj monoteistickú kresťanskú koncepciu, avšak s dôrazom na nebezpečenstvá apodiktických a mocenských ambícií inštitucionalizovaných podôb náboženstva. Spolu s Vattimom sa sústredil na kritiku kresťanstva v katolíckej, cirkevnej podobe. Malý priestor im však znemožňuje hlbšiu analýzu a na úkor témy sa púšťajú do menších odbočiek na ekonomické i politologické témy. Tým je poznačená najmä záverečná, dialógová, časť knihy: vyznačuje sa nedostatočným zameraním na konkrétny problém.

V úvodnej esejí sa moderátor Santiago Zabala zamýšľa nad „postreligióznou“ situáciou okcidentálneho sveta, ktorý v procese dekonštrukcie metafyziky stratil Boha, aby mu v sekularizovanej spoločnosti začal chýbať. Dôvodom návratu náboženstva nie sú stretы civilizácií ani teroristické hrozby. Západný kresťanský svet má podľa S. Zabalu tendenciu prekonávať a ab-